

Europeisk liberalism

Vilka partier som är socialdemokratiska eller religiöst bestämda kan utan svårighet fastställas. Annorlunda förhåller det sig med liberalismens — och än mera med konservatismens — partipolitiska förankring. Den svenska liberalismens företrädes främst av folkpartiet, den norska av venstre, så mycket är klart. Men beträffande Danmark kan diskuteras om både venstre och radikaler, eller i annat fall vilketdera av dessa båda partier, skall anses representera liberalismen. I Frankrike bär det parti som utan tvivel är mest typiskt liberalt sedan årtionden den missvisande beteckningen radikalsocialister (egentligen det radikala och radikalsocialistiska republikanska partiet). I Italien var det före fascismen vanligt att kalla samtliga de stora traditionella partierna — alltså alla större partier utom fascisterna, socialister och katoliker — liberala, ehuru vissa av dem enligt våra begrepp gjorde föga skäl för namnet; nu betecknas endast ett obetydligt, snarast konservativt italienskt parti som liberalt. Den engelska liberalismens tillbakagång har varit katastrofal, till stor del på grund av majoritetsvalsystemet, men det är uppenbart att det konservativa partiet av i dag i vissa hänseenden, särskilt om man tänker på socialreformismen, är mera liberalt än Lloyd Georges och Asquiths, för att inte tala om Gladstones och Palmerstons liberala parti en gång var.

Om man med liberalism menar en åskådning vars främsta mål är demokratin och den medborgerliga friheten, som är klart inriktad på sociala reformer, men tar avstånd från socialiseringstanken, som hävdar de sociala jämlikhets- och utjämningskraven, men samtidigt ser ett värde i den privata äganderätten, som med skilda religiösa uppfattningar förenar fordran på ovillkorlig tolerans och vill upphäva eller begränsa sambandet mellan stat och kyrka, är det odisputabelt att denna åskådnings omedelbara förankring i politiska partier under de senaste årtiondena försvagats i Europa. Ännu efter det första världskriget

intog i denna mening liberala partier en stark, ofta utslagsgivande position i de flesta europeiska demokratier. Nu är motsvarande partier på många håll obetydliga i förhållande både till de religiösa och de socialdemokratiska riktningarna, och i andra länder har de upphört att vara tungan på vågen i striden mellan utpräglat konservativa och socialistiska partier. Tecken på en ny

liberal uppgångsperiod finns visserligen, inte minst i de skandinaviska länderna, men ingen väntar sig att de liberala partierna inom överskådlig framtid skall återvinna sin gamla maktställning.

Detta innebär inte att den liberala åskådningen gått tillbaka såsom politiskt verkande kraft. Genom de fascistiska och kommunistiska diktaturernas skräckvälde har värdet av folkstyrelse och frihet blivit mera uppenbart än tidigare, och nödvändigheten av att detta värde med kraft försvaras har änyo kunnat bli en samlande paroll. Såväl de religiösa som de socialdemokratiska riktningar vilka i en stor del av Västeuropa tävlar om makten har "liberaliserats" under diktaturtendensernas hot, och detsamma gäller den principiella konservatism som ännu för några årtionden sedan ställde sig avvisande till demokratiseringskravet. Liberalismen har blivit ett obesträtt inslag i skilda partiernas målsättningar, även om namnet förnekas och de liberala partierna bekämpas. Jämväl tendenserna till tvångshushållning har bidragit att ge de liberala idéerna ny aktualitet.

Ett fullföljande av detta liberaliseringsarbete, av denna strävan att göra folkstyrelsens värde och de faror som hotar den medvetna för alla, blir en huvuduppgift för liberalt tänkande människor, vare sig de verkar inom liberala partier eller inte. Konservatismens benägenhet att slå vakt om traditionella institutioner och säga nej till nya reformkrav blir en fara för demokratin genom att den skärper motsättningarna. De religiöst bestämda partierna företer totalitära tendenser, mindre fruktansvärda än fascismens och kommunismens, men lika fullt farliga för den medborgerliga frihet som liberalismen fört till seger. Socialdemokratin vilja att bevara demokratin kan inte betvivlas, men den socialisering som den på grundval av en sekelgammal myt förkunnar är lika fullt oförenlig med den demokratiska statsformen. Då liberalismen arbetar som folkstyrelsens väktare framför andra, har den överallt en majoritet av folket som stöd. Efter hand bör denna vakthållning därför resultera i starkare direkt politiskt inflytande — men det är åskådningens, inte partiets, ställning som är väsentlig.